

“นาหญ้า” อาชีพทางเลือกสำหรับเกษตรกรไทย “Forage paddy” an alternative career for farmers in Thailand

อารีรัตน์ ลุนผา

Areerat Lunpha

ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี 34190
Department of Animal Science, Faculty of Agriculture, Ubon Ratchathani University, Ubon
Ratchathani, 34190
E-mail: areerat.l@ubu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลความเป็นไปได้ในการทำนาหญ้าเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกให้กับเกษตรกรที่สนใจ โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิตพืชอาหารสัตว์หรือหญ้า วิธีการปลูก การจัดการ สถานการณ์การผลิต ต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนที่ได้รับจากการทำนาหญ้าเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ซึ่งพบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนสัตว์เคี้ยวเอื้องเพิ่มขึ้นในขณะที่พื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์กลับมีน้อยลง โดยในแต่ละปียังต้องการพืชอาหารสัตว์เพิ่มอีกประมาณ 16 – 17 ล้านตัน ถึงจะเพียงพอต่อความต้องการของสัตว์ ส่งผลให้มีความต้องการเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เพื่อใช้ในการปลูกสร้างแปลงพืชอาหารสัตว์หรือแปลงหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ปริมาณผลผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ทั้งประเทศยังมีปริมาณที่น้อยและไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ดังนั้นโอกาสที่จะปลูกพืชอาหารสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายยังมีความเป็นไปได้ ประกอบกับการปลูกสร้างแปลงหญ้ามีวิธีการปลูก การจัดการ และวิธีการเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ต่างจากพืชชนิดอื่นมากนัก และมีข้อดีคือ เป็นพืชที่ต้องการน้ำน้อย ไม่ต้องใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ต้นทุนการผลิตอยู่ในระดับปานกลาง ใกล้เคียงกับข้าวหอมมะลิ และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่าพืชชนิดอื่นที่นิยมปลูกกัน นอกจากนี้เกษตรกรยังสามารถมีรายได้เสริมจากการขายหญ้าสดในช่วงก่อนปิดแปลงเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ หรือสามารถตัดหญ้าสดไปเลี้ยงสัตว์ได้ ดังนั้นการทำนาหญ้าเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายจึงเป็นอีกหนึ่งอาชีพทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับเกษตรกร

คำสำคัญ : เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ ผลผลิต การปลูกและการจัดการ ต้นทุนการผลิต ผลตอบแทน

Abstract

The objective of this article is to look at the potential of forages grown for seed production to become an alternative cash crop for farmers in Thailand. The study analyzed data of the situation in forage production, planting and harvesting management, forage seed production, cost and profit of forage seed production in Thailand. We found that the number of ruminants had increased but the area in pastures had decreased, and did not meet the livestock requirements for forages. More than 16-17 million tons per year of forages are needed to meet the requirements of livestock. There is an increasing demand for forage seeds to plant to produce forage by farmers to feed their livestock. The current forage seed production in Thailand is low and does not meet the market demands for seed. There is a high potential to produce forage seed for sale. Planting and harvesting management of forage seed production is similar to that for rice and corn, but the requirement for water is low and no pesticides need to be used. The overall management costs for forage seed production are similar to rice and corn production but the income from forage seeds is much higher than that from rice or corn. In addition, extra income can be generated before the forage seeds are harvested by selling forage or using the forage to feed the farmers' animals. Forage seed production can be an alternative career for Thai farmers.

Keywords: Forage seed, yield, planting and management, cost, profit

1. บทนำ

ปัจจุบันเกษตรกรไทยประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเกษตรกรในภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นปริมาณผลผลิตลดลง ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ และปัจจัยที่ใช้ในการผลิตมีราคาสูงขึ้น เช่น แรงงาน ปุ๋ย และสารเคมี เป็นต้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงหรือขาดทุน และทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลทำให้เกิดน้ำท่วม และฝนแล้ง ดังนั้นเกษตรกรจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะสภาพภูมิอากาศ และสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งการมองหาพืชชนิดอื่น ๆ ที่เหมาะกับสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้งหรือใช้น้ำน้อย เลือกพืชที่มีต้นทุนในการผลิตต่ำหรือผลผลิตได้ราคาดี มาปลูกทดแทนพืชชนิดเดิมหรือปลูกเสริมในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และการปลูกหญ้าอาหารสัตว์เพื่อจำหน่ายหญ้าสด หรือเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจและมีรายได้ที่ดี เนื่องจากเกษตรกรของประเทศไทยส่วนใหญ่มีการเลี้ยงสัตว์จำพวกโค กระบือ แพะ และแกะ รวมไปถึงพวกข่าง และม้าที่กินพืชเป็นอาหารโดยพืชอาหารสัตว์ (หญ้าและถั่ว) ถือเป็นอาหารหลักที่ใช้เลี้ยงสัตว์ที่มีต้นทุนต่ำสุด ซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะปล่อยสัตว์ไปแทะเล็มตามทุ่งหญ้าธรรมชาติหรือทุ่งหญ้าสาธารณะ แต่ปัจจุบันทุ่งหญ้าธรรมชาติมีพื้นที่ลดลง ประกอบกับหญ้าธรรมชาติมีคุณภาพที่ต่ำซึ่งมีคุณค่าทางอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของสัตว์ จึงทำให้เกษตรกรหันมาปลูกสร้างแปลงหญ้ามากขึ้น เพราะหญ้าที่ปลูกมีคุณภาพที่ดีกว่าและให้ผลผลิตที่สูงกว่าหญ้าธรรมชาติ จึงทำให้มีความต้องการเมล็ดพันธุ์หญ้าอาหารสัตว์เป็นจำนวนมาก เพื่อใช้ในการปลูกสร้างแปลงหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ และสำหรับเกษตรกรที่ปลูกหญ้าสดขายให้กับผู้เลี้ยงสัตว์ที่ไม่มีพื้นที่ในการปลูกหญ้าหรือมีไม่เพียงพอเนื่องจากการปลูกสร้างแปลงหญ้าโดยใช้เมล็ดพันธุ์เป็นวิธีที่ทำได้ง่าย สะดวก และรวดเร็วกว่าการ

ปลูกโดยใช้ท่อนพันธุ์ แต่ปัจจุบันเมล็ดพันธุ์หญ้าอาหารสัตว์ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร จากการรายงานของกรมปศุสัตว์พบว่าผลผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ในแต่ละปีของกรมปศุสัตว์ จากปี 2551 ถึงปี 2557 มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้น้อยกว่าเป้าหมายที่วางไว้ ทำให้เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ [1] ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานของโครงการวิจัยพืชอาหารสัตว์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่กล่าวว่าเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ผลิตได้ในแต่ละปีไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเช่นกัน [2] ดังนั้นการปลูกพืชอาหารสัตว์หรือการทำนาหญ้าเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายหรือเพื่อผลิตหญ้าสดจำหน่าย จึงน่าจะเป็นอาชีพทางเลือกที่น่าสนใจและมีความเป็นไปได้สำหรับเกษตรกร

2. สถานการณ์การเลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้องและพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์

Table 1. The number of ruminants, forage and natural pastures from 2012 to 2015

Years	Ruminant		
	(Head)	Forage (Rai)	Natural (Rai)
2555	8,699,553	1,135,650	2,225,591
2556	6,402,801	1,724,255	2,299,630
2557	6,173,298	736,581	2,278,049
2558	6,390,094	624,502	2,252,450

Note: Department of Livestock development[3]

จาก Table 1 จะเห็นได้ว่าจำนวนสัตว์เคี้ยวเอื้องที่เลี้ยงในประเทศไทยมีจำนวนที่ลดลงจากปี 2555 จนถึงปี 2558 แต่ในปี 2558 เริ่มกลับมีจำนวนการเลี้ยงสัตว์มากขึ้นอีกครั้ง และคาดว่าในอนาคตมีแนวโน้มที่เกษตรกรจะหันมาเลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้องจำนวนเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะโคเนื้อ เนื่องจากในปัจจุบันเนื้อโคมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค ทำให้เนื้อโคเป็นที่ต้องการของตลาดในจำนวนมาก ประกอบ

กับรัฐบาลได้มีการสนับสนุนโครงการต่างๆ ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ เช่น การจัดตั้งโครงการฟาร์มต้นแบบภายใต้โครงการธนาคารโค-กระบือ เป็นต้น ประกอบกับปัจจุบันบางพื้นที่ในภาคอีสานมีการเลี้ยงแพะกันมากขึ้น ซึ่งในการเพิ่มขึ้นของจำนวนโคเนื้อ กระบือ และแพะนี้ คาดการณ์ได้ว่าความต้องการอาหารจะมากขึ้นตามไปด้วย และเมื่อพิจารณาจากพื้นที่การปลูกพืชอาหารสัตว์และทุ่งหญ้าธรรมชาติกับจำนวนสัตว์เคี้ยวเอื้องแล้ว (Table 1) จะเห็นได้ว่าจำนวนสัตว์มีจำนวนมากกว่าปริมาณผลผลิตพืชอาหารสัตว์ที่คาดว่าจะผลิตได้ (กรมปศุสัตว์ได้แนะนำพื้นที่เลี้ยงสัตว์ต่ออัตราการปล่อยสัตว์เท่ากับ 2-3 ไร่ต่อตัว) เมื่อคิดอัตราการปล่อยสัตว์ต่อพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์จะอยู่ที่ 9 ตัวต่อไร่ ซึ่งถือว่าอัตราการปล่อยสัตว์มากกว่าที่กรมปศุสัตว์แนะนำ หรือแม้แต่การปลูกแปลงพืชอาหารสัตว์คุณภาพดีที่ 1 ไร่ สามารถเลี้ยงสัตว์ได้ 1-2 ตัว ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของสัตว์ ทำให้คาดว่าในอนาคตพืชอาหารสัตว์จะไม่เพียงพอต่อความต้องการของสัตว์ และหากลองพิจารณาจากปี 2558 เมื่อคำนวณผลผลิตน้ำหนักรวมของพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์จะให้ผลผลิตน้ำหนักรวมประมาณ 1,249,004 ตัน/ปี ส่วนพื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะให้ผลผลิตน้ำหนักรวมประมาณ 4,504,900 ตัน/ปี จะได้ผลผลิตรวมทั้งหมดประมาณ 5,753,904 ตัน/ปี (คิดจากผลผลิตน้ำหนักรวมเฉลี่ย 2 ตันต่อไร่ต่อปี) และเมื่อเทียบกับความต้องการพืชอาหารสัตว์จากจำนวนสัตว์ทั้งหมด ในหนึ่งปีสัตว์ต้องการพืชอาหารสัตว์ประมาณ 19.17 ล้านตัน (คิดจากปริมาณความต้องการอาหาร 3% ของน้ำหนักตัว) จะเห็นได้ว่ายังมีความต้องการพืชอาหารสัตว์อีกประมาณ 13-14 ล้านตัน ถึงจะเพียงพอต่อจำนวนสัตว์ จึงคาดว่าจะต้องมีการปลูกสร้างแปลงหญ้ามากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของสัตว์ เมื่อเกษตรกรต้องการปลูกพืชอาหารสัตว์มากขึ้น ทำให้ความต้องการเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากการปลูกสร้างแปลงพืชอาหารสัตว์ส่วนใหญ่นิยมหว่านด้วยเมล็ดพันธุ์

มากกว่าการปลูกด้วยท่อนพันธุ์เพราะเป็นวิธีที่สะดวกและรวดเร็ว ทำให้เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์มีความสำคัญอย่างมากในการปลูกสร้างแปลงพืชอาหารสัตว์และการปรับปรุงทุ่งหญ้าสาธารณะ

3. สถานการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์

สำหรับประเทศไทยหน่วยงานที่ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เพื่อจำหน่ายมีเพียงกองอาหารสัตว์ของกรมปศุสัตว์ และบริษัทอุบลฟอเรจซีดี จำกัด (โครงการวิจัยพืชอาหารสัตว์) ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเท่านั้น ในแต่ละปีทั้ง 2 หน่วยงานจะมีการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ไว้เพื่อไม่ให้เมล็ดพันธุ์มากเกินไปเกินความต้องการ อย่างไรก็ตามจาก Figure 1 แสดงให้เห็นว่าผลผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ในแต่ละปีของกรมปศุสัตว์มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้น้อยกว่าเป้าหมายที่วางไว้

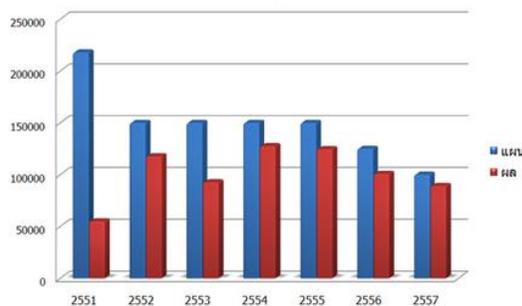

Figure 1. Show the plan and results of forage seeds production during 2008 to 2014 [1]

ในส่วนของบริษัทอุบลฟอเรจซีดี จำกัด ได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ ซึ่งมีปริมาณการผลิตตามจำนวนที่จะส่งออกหรือตามจำนวนที่ส่งจอล่วงหน้า และเพื่อไว้อีกจำนวนหนึ่งเพื่อขายภายในประเทศ และจาก Table 2 จะเห็นได้ว่าจำนวนประเทศที่บริษัทส่งออกเมล็ดพันธุ์ไปจำหน่ายเพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนปริมาณผลผลิตที่ส่งออกยังมีปริมาณไม่คงที่อาจมีผลมาจากปริมาณความต้องการเมล็ดพันธุ์ในแต่ละ

ปีไม่เท่ากัน โดยการผลิตเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปียังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยเฉพาะหญ้าฉาได้ 2 และหญ้าน้ำกินนิมอมบาช่า ที่ต้องการเมล็ดพันธุ์ไม่ต่ำกว่า 100 ตัน/ปี

Table 2. Show the number of countries and forage seeds for export in 2012 to 2015

Years	Country (No.)	Forage seeds (Kg)
2555	22	56,821
2556	24	103,154
2557	26	76,000
2558	26	150,000

Note: Ubon Forage Seeds Co.,Ltd [4]

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งกรมปศุสัตว์ และบริษัทอุบลฟอเรจซีด จำกัด ยังมีผลผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ในปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการทั้งในและต่างประเทศ อาจมีสาเหตุมาจากจำนวนเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ลดลง เพราะขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน ในทางกลับกันคาดว่าในอนาคตจะมีความต้องการเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เพิ่มขึ้น เนื่องจากประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ประเทศไทยสามารถขยายฐานการผลิตและการลงทุนสินค้าประเภทเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ได้มากขึ้น และเป็นที่ยอมรับของประเทศสมาชิก จึงมีแนวโน้มที่จะทำให้ไทยส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนได้มากขึ้นด้วย และคาดว่าจะมีความต้องการเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 200 ตัน/ปี เนื่องจากในปัจจุบันได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะโคเนื้อ กระบือ และแพะ มากขึ้น และมีการสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปลูกสร้างแปลงพืชอาหารสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์เหล่านั้น

รวมทั้งการขยายตลาดเมล็ดพันธุ์สู่ประเทศอาเซียนด้วย

4. การผลิตพืชอาหารสัตว์

4.1 การปลูกและการจัดการแปลงพืชอาหารสัตว์

การปลูกสร้างแปลงพืชอาหารสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์มีวิธีการปลูกคล้ายกับปลูกข้าวคือ การทำแปลงกล้าและปักดำโดยใช้ระยะปลูก 1x1 เมตร ส่วนการจัดการหลังการปลูกเหมือนกับข้าว และพืชทั่วไปคือ มีการกำจัดวัชพืชตามความจำเป็น มีการให้ปุ๋ย โดยปุ๋ยที่แนะนำคือสูตร 15-15-15 ในอัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ และอาจใส่ปุ๋ยคอกเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดิน [1], [4] และมีการให้น้ำหากฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ซึ่งพืชอาหารสัตว์เป็นพืชที่มีการเจริญเติบโตเร็ว ต้องการน้ำน้อย ทนแล้ง และถ้าปลูกในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ จะใช้ปุ๋ยในปริมาณที่น้อยเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่น ส่วนการกำจัดวัชพืชถ้ามีการเตรียมแปลงที่ดีวัชพืชจะสามารถขึ้นได้น้อยมากเพราะพืชอาหารสัตว์สามารถเจริญเติบโตได้เร็วกว่าวัชพืชที่ปลูกทำให้วัชพืชไม่สามารถขึ้นแทรกได้ และการปลูกพืชอาหารสัตว์ยังไม่ต้องใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากเป็นพืชที่ไม่มีศัตรูพืชมารบกวน หลังจกวันตัดปิดแปลงจะปล่อยให้เจริญเติบโตเพื่อผลิตเมล็ดโดยใช้ระยะเวลาประมาณ 3-4 เดือนจนถึงวันที่เก็บเกี่ยว ซึ่งจะเห็นได้จากการรายงานของศุภชัย และพิมพ์พร ที่ได้ทำการศึกษาผลของวันตัดปิดแปลงที่มีต่อช่วงเวลาการออกดอก ผลผลิต และคุณภาพเมล็ดพันธุ์หญ้าน้ำกินนิมอมบาช่า โดยมีระยะเวลาการตัดปิดแปลง 6 ระยะ คือ 1 กรกฎาคม 15 กรกฎาคม 1 สิงหาคม 15 สิงหาคม 1 กันยายน และไม่ตัด ซึ่งพบว่าช่วงเวลาการตัดปิดแปลง 15 สิงหาคมและเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ในช่วงวันที่ 11-31 ตุลาคม ให้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์สูงสุด (103.5 กิโลกรัมต่อไร่) และผลผลิตเมล็ดพันธุ์บริสุทธิ์ที่งอกได้สูงสุด (88.1 กิโลกรัมต่อไร่) รองลงมาคือ 1 สิงหาคม และให้ผลผลิตต่ำสุดคือ 1, 15 กรกฎาคม และ 1 กันยายน [5] และแปลงพืชอาหารสัตว์นี้สามารถใช้เก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ได้

ประมาณ 2-3 ปีโดยไม่ต้องปลูกสร้างใหม่ เพื่อให้ได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ดีเท่าเดิมควรทำการปลูกใหม่ เพราะผลผลิตเมล็ดพันธุ์จะลดลงเรื่อยๆ ตามอายุที่เพิ่มขึ้น

วิธีการเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับความสะดวกของเกษตรกร ได้แก่ การเก็บเกี่ยวโดย การเคาะ (Figure 2) การใช้เคียวเกี่ยว และการปล่อยให้เมล็ดสุกแก่ร่วงลงดินแล้วกวาดจากพื้น [6] ซึ่งผลผลิตที่ได้โดยภาพรวมจะได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดี ไม่ค่อยมีสิ่งเจือปน

Figure 2. Harvesting of Guinea grass [4]

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาที่เหลือหลังจากเก็บเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์เสร็จแล้ว มีระยะเวลาอีกประมาณ 8-9 เดือน ในแต่ละปียังสามารถใช้ประโยชน์เพื่อผลิตพืชอาหารสัตว์สด หรือหญ้าสดขายเป็นรายได้เสริม หรือใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ที่มีได้อีกด้วย ซึ่งหากมีการให้น้ำในแปลงหญ้ากินนีสามารถตัดสดได้ครั้งแรกประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม และสามารถตัดได้ทุก 40-

50 วัน (สอบถามโดยตรงจากเกษตรกร อ.วารินชำราบ) หรือหากมีการรดด้วยน้ำสำเหล้าในแปลงหญ้ากินนีสามารถตัดได้ทุก 20-25 วัน (สอบถามโดยตรงจากเกษตรกร อ.สว่างวีระวงศ์) ซึ่งปกติการตัดสดขายหรือตัดไปให้สัตว์กินจะตัดที่อายุ 30-45 วัน [1] ขึ้นอยู่กับชนิดพืชอาหารสัตว์และฤดูกาล หรือหากไม่ต้องการผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่าย สามารถทำเป็นนาหญ้าเพื่อขายหญ้าสดเพียงอย่างเดียวได้เช่นกัน ซึ่งส่วนมากจะขายให้กับเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์แต่ไม่มีพื้นที่ปลูกหญ้าหรือมีแต่ไม่เพียงพอ และขายให้กับสวนสัตว์

อย่างไรก็ตามพืชอาหารสัตว์แต่ละชนิดจะเหมาะกับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือบางชนิดเหมาะกับสภาพที่ลุ่มและบางชนิดเหมาะกับสภาพที่ดอน ดังนั้นพืชอาหารสัตว์หรือหญ้าที่เหมาะสมกับปลูกในที่ลุ่มสามารถปลูกในนาข้าวเดิมที่ให้ผลผลิตต่ำได้ เช่น หญ้าพาสพาลัมอุบล และหญ้าพลิกแคทูลัม เป็นต้น และพืชอาหารสัตว์หรือหญ้าที่เหมาะสมกับที่ดอนสามารถปลูกในสวนหรือแปลงพืชไร่ชนิดอื่นที่ให้ผลผลิตต่ำได้ เช่น หญ้ากินนีสีม่วง หญ้ากินนีมอมบาช่า และหญ้ารูซี่ เป็นต้น รวมถึงสามารถปลูกในพื้นที่ว่างเปล่าได้เช่นเดียวกัน

4.2 ต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์

Table 3 Show the estimated cost and net income from rice, cassava, corn and forage seeds in Thailand

Species	Seed yield (Kg/rai)	Price (Baht/Kg)	Cost (Baht/rai)	Income (Baht/ rai)	Net income (Baht/rai)
Rice ¹	350	12	3,256	4,200	944
Cassava* ¹	4,500	2	6,090	9,000	2,910
Corn ¹	462	8.25	2,655	3,812	1,157
Ubon Paspalum ²	80	100	3,630	8,000	4,370
Purple guinea ²	70	100	3,630	7,000	3,370
Mombasa guinea ²	70	100	3,630	7,000	3,370
Ubon stylo ²	80	100	3,830	8,000	4,170

Note: ¹ Inquired from farmers, ² Inquired from Ubon Forage Seeds Co.,Ltd, * cassava root

จาก Table 3 แสดงให้เห็นว่าพืชที่เกษตรกรที่นิยมในปัจจุบันคือ ข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพด จะที่ให้ผลผลิตต่อไร่ที่สูง แต่มีราคาต่อกิโลกรัมที่ต่ำ ในขณะที่พืชอาหารสัตว์จะให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ แต่จะมีราคาต่อกิโลกรัมสูง ซึ่งเมื่อคิดเป็นผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับแล้วผลตอบแทนจากการขายเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์จะสูงกว่าพืชที่นิยม อาจจะไม่สูงกว่ามากนัก แต่อย่างไรก็ตามราคาของข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง และข้าวโพดอาหารสัตว์ นั้นยังขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตในแต่ละปี และความต้องการของตลาดรวมทั้งสภาวะเศรษฐกิจของแต่ละปีอีกด้วย [7] ในขณะที่เมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์มีราคาค่อนข้างคงที่เพราะรับซื้อในราคาประกัน และผลผลิตในแต่ละปีทั้ง

หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนจะมีการกำหนดเป้าหมายการผลิตไว้ล่วงหน้า ทำให้รู้ว่าในแต่ละปีมีความต้องการเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์แต่ละชนิดมากน้อยเพียงใด ทำให้เกษตรกรสามารถเลือกปลูกชนิดพืชอาหารสัตว์และคำนวณรายได้ที่จะได้รับในแต่ละครั้งหลังการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ล่วงหน้า ในส่วนของต้นทุนการผลิตมีต้นทุนในการผลิตใกล้เคียงกันเกือบทุกชนิด อาจเป็นเพราะมีขั้นตอนการจัดการทั้งก่อนและหลังการปลูกค่อนข้างเหมือนกัน แต่ในส่วนของข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพด จะมีการใช้สารเคมีเพื่อกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชด้วย จึงอาจทำให้ต้นทุนสูงขึ้น ในขณะที่พืชอาหารสัตว์จะไม่มีค่าใช้จ่ายหรือสารเคมีเลยจึงทำให้เกษตรกรปลอดภัยจากสารพิษและนอกจากนี้เกษตรกรยังมีรายได้เสริมจากการขายหญ้าสด ในช่วงที่ไม่มีการเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์หรือช่วงก่อนปิดแปลงเพื่อเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์อีกด้วย

จากการรายงานพบว่าเกษตรกรผลิตหญ้างินนิ่มมอบาซาเพื่อจำหน่ายหญ้างินนิ่มที่มีการตัดหญ้างินนิ่มทุก 30 วัน ได้ผลผลิตน้ำหนักสดเฉลี่ย 24,435 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยประมาณ 9,261 บาทต่อไร่ต่อปี ซึ่งปกติหญ้างินนิ่มจะขายกิโลกรัมละ 1-3 บาท ขึ้นอยู่กับฤดูกาล จึงได้รับผลตอบแทนเฉลี่ยเท่ากับ 39,608.90 บาทต่อไร่ต่อปี (ตัด 9 รอบต่อปี) [8] เมื่อคิดต่อรอบการตัดจะเท่ากับ 4,401 บาท ในกรณีของเกษตรกรที่ปลูกหญ้างินนิ่มเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ หลังจากเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์เสร็จแล้วหรือมีช่วงเวลาก่อนที่จะปิดแปลงเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ หากแปลงหญ้างินนิ่มนั้นอยู่ในเขตชลประทานหรือมีการให้น้ำจะสามารถตัดได้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกรกฎาคมโดยตัดได้ที่อายุประมาณ 40 วัน (6 รอบต่อปี) จึงคาดว่าเกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มประมาณ 26,406 บาท แต่หากไม่ได้อยู่ในเขตชลประทานหรือไม่มีการให้น้ำอาศัยเพียงน้ำฝนเพียงอย่างเดียวสามารถตัดได้เพียงช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคมเท่านั้น (2 รอบต่อปี) ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้เพิ่มประมาณ 8,802 บาท แต่อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับสภาพอากาศในแต่ละปี หากฝนมาช้าอาจจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการตัดเพื่อขาย ก่อนที่จะปิดแปลงเพื่อรอเก็บผลผลิตเมล็ดพันธุ์โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 3-4 เดือน ในการปิดแปลงจนถึงเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์หรือสามารถนำหญ้างินนิ่มไปใช้เลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรเองได้ ซึ่งหากเกษตรกรไม่ยอมเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์สามารถทำนาหญ้าเพื่อขายหญ้างินนิ่มเพียงอย่างเดียวได้เช่นกัน

5. สรุป

การทำนาหญ้าเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ สามารถเป็นอีกอาชีพทางเลือกของเกษตรกรได้ เพราะในปัจจุบันและอนาคตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ยังมีความต้องการอีกมากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อใช้ในการปลูกสร้างแปลงหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ที่มีอยู่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์การเลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้องในปัจจุบันของประเทศไทยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และการผลิตเมล็ดพันธุ์ทั้ง 2 หน่วยงาน คือ กรมปศุสัตว์ และบริษัทอุบลฟอเรนซ์ จำกัด ยังมีปริมาณผลผลิตที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ประกอบกับวิธีการปลูก การจัดการหลังการปลูก และการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ไม่ยุ่งยากและไม่ต่างจากพืชชนิดอื่นที่นิยมปลูกกัน นอกจากนี้ยังใช้น้ำน้อย ไม่ต้องใช้สารเคมีทำให้เกษตรกรมีสุขภาพที่ดี และเมื่อพิจารณาจากต้นทุนการผลิตแล้วไม่ต่างจากพืชชนิดอื่นมากนัก แต่ผลตอบแทนที่ได้รับจะสูงกว่าพืชชนิดอื่นที่เกษตรกรนิยมปลูกกัน และเกษตรกรยังสามารถมีรายได้เสริมจากการขายหญ้างินนิ่มหรือสามารถนำไปเลี้ยงสัตว์ได้อีกด้วย ดังนั้นการทำนาหญ้าเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายในนาข้าวเดิมหรือแปลงพืชชนิดอื่นที่ให้ผลผลิตต่ำหรือในที่ดินว่างเปล่า จึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะเป็นอาชีพทางเลือกสำหรับเกษตรกรไทยในปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากเกษตรกร และบริษัทอุบลฟอเรนซ์ จำกัด รวมทั้งนักศึกษาที่ช่วยในการสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] Bureau of Animal Nutrition Development, Department of Livestock Development. 2015. **Forage seed production.** <http://nutrition.dld.go.th/seed/seed2015.htm>. 29 February 2017. *(InThai)*
- [2] Forage research project. 2016. **Forage seed production.** Faculty of Agriculture, Ubon Ratchathani University. Ubon Ratchathani. *(InThai)*
- [3] Information and Communication Technology Center. Department of Livestock Development. 2016. **The number of animals and farmers in 2012-2015.** <http://ict.dld.go.th/th2/index.php/th>. 29 February 2016. *(InThai)*
- [4] Ubon Forage Seeds Co., Ltd.. 2016. **Forage seed production and export.** Faculty of Agriculture, Ubon Ratchathani University. Ubon Ratchathani. *(InThai)*
- [5] Udchachon, S. and Pholsen, P. 2010. Effect of closing cut date on flowering pattern, seed yield and seed quality of *Panicum maximum* cv. Mombaza. **Bureau of Animal Nutrition Development Annual research Report 2010.** department of Livestock Development, Ministry of Agriculture and Cooperatives. 218-226. *(InThai)*
- [6] Hare, M. D. 2005. **Tropical Pasture Management in Thailand.** Faculty of Agriculture, Ubon Ratchathani University Press.
- [7] Office of Agriculture Economics. 2015. **Agricultural production information.** <http://www.foodfti.com/Files/Name/CONTENT829177504801.pdf> 27 May 2016. *(InThai)*
- [8] Donsawai, S., Harrison, S. and Saichuer, A. 2015. The pilot project of Mombasa guinea grass production by small holder farmer in Yasothon province. **Bureau of Animal Nutrition Development Annual Research Report 2015.** Department of Livestock Development, Ministry of Agriculture and Cooperatives. 204-210. *(InThai)*